

²⁴ Новицький В. А. Теория российского процессуального доказывания и правоприменения / Новицкий В. А. – Ставрополь.: Изд-во СГУ, 2002. – 584 с. – С. 99-100.

²⁵ Гончан Ю. А. Пиксин Н. Н. Функции доказывания и принятия решений в уголовном процессе / Ю. А. Гончан, Н. Н. Пиксин // Российский следователь. – 2007. – № 3. – С. 8.

²⁶ Новицький В. А. Вказана праця. – С. 100.

²⁷ Новицький В. А. Вказана праця. – С. 144.

²⁸ Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі. Монографія / Погорецький М. А. – Х.: Арсіс, ЛТД, 2007. – 576 с. – С. 505.

²⁹ Погорецький М. А. Вказана праця. – С. 500.

Резюме

В даній статті автор досліджує поняття та сутність кримінально-процесуального доказування. Аналізуються основні підходи до його розуміння. З огляду на наявність безпосередньої кореляції між новим призначенням кримінального судочинства та методологією доказування обґрунтовується думка, щодо необхідності переосмислення останньої та відповідно пропонується авторське поняття кримінально-процесуального доказування.

Ключові слова: кримінально-процесуальне пізнання, кримінально-процесуальне доказування, функціональний інтерес, аргументація правової позиції.

Резюме

В данной статье автором исследуются понятие и сущность уголовно-процессуального доказывания. Анализируются основные подходы к его пониманию. Учитывая наличие непосредственной корреляции между новым предназначением уголовного судопроизводства и методологией доказывания, обосновывается позиция относительно необходимости переосмысления последней и соответственно предлагается авторское определение уголовно-процессуального доказывания.

Ключевые слова: уголовно-процессуальное познание, уголовно-процессуальное доказывание, функциональный интерес, аргументация правовой позиции.

Summary

In this article the author studies the concept and the essence of criminal procedural proof. The main approaches to its interpretation are analyzed. Taking into account the existence of direct correlation between the new object of criminal procedure and the proof methodology, the opinion concerning the necessity of its reconsideration is substantiated. Accordingly the author's criminal procedural proof definition is proposed.

Key words: criminal procedural cognition, criminal-procedural proof, functional interest, argumentation of legal position.

Отримано 3.12.2009

О. О. СТУЛОВ

Олексій Олександрович Стулов, здобувач Інституту права ім. Володимира Станіса Класичного приватного Університету

ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ПРИ ВИКОНАННІ АДМІНІСТРАЦІЄЮ ВИПРАВНИХ УСТАНОВ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ОСОБАМ, ПОТЕРПІЛИМ ВІД ЗЛОЧИНІВ

Згідно ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і сво-

боди людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави¹.

На жаль, громадяни України мали не одну нагоду переконатися, що задекларовані Конституцією права і свободи в силу низки об'єктивних і суб'єктивних причин порушуються. А поновлення порушених прав може тривати місяці і навіть роки. Однією з причин цього негативного суспільного явища є неналежна правова регламентація порядку, строків і суб'єктів поновлення порушених прав і свобод громадян. Дуже болючою для громадян і такою, що неодмінно потребує нормативного вдосконалення, є проблема забезпечення своєчасного і повного відшкодування матеріальних збитків і моральної шкоди особам, потерпілим від злочинів.

Проведені нами дослідження свідчать, що питання законодавчого вдосконалення порядку відшкодування потерпілим від злочинів матеріальних збитків і моральної шкоди є на сьогодні чи не самим гострим з тих, які суспільству необхідно вирішити в процесі судової реформи. Без вирішення цього надважливого питання положення ст. 3 Конституції України про права та свободи громадян, а також ч. 1 ст. 1 КК України про те, що завданням Кодексу є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, в тому числі *власності* ... від злочинних посягань, і надалі залишатиметься лише декларацією.

Дійсно, на перший погляд, видається дивним, що в країні, яка проголосила курс на побудову правової соціально орієнтованої держави, однією з найбільш проблемних є можливість відшкодування потерпілим збитків за рахунок винних осіб, особливо тих, які за вироком суду відбувають покарання у виправних колоніях (далі – ВК) Державного департаменту України з питань виконання покарань (далі – ДДУПВП), і зобов'язані згідно судових рішень відшкодувати потерпілим від злочинів матеріальні збитки і завдану моральну шкоду. Адже ці засуджені перебувають під охороною і наглядом персоналу виправних колоній, тобто, у повному підпорядкуванні осіб, які утримуються за рахунок державного бюджету і зобов'язані виконувати судові рішення у кримінальних справах. Тим більше, що ст. 403 КПК України чітко передбачає: «Вирок, ухвала і постанова суду, що набрали законної сили, є обов'язковими для всіх державних і громадських підприємств, установ і організацій, посадових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України»². Але то лише на перший погляд. Насправді, як точно підмітила В Землянська, «місця позбавлення волі суттєво поглиблюють відстань між правопорушниками та законослухняним суспільством»³. Тому своєчасно отримати відшкодування збитків від засудженого до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, більш ймовірно, ніж отримати таке відшкодування з установи виконання покарань, в якій засуджений відбуває реальне покарання у виді позбавлення волі. Підстав для такого висновку немало.

Обов'язок працевлаштовувати засуджених, які згідно вироку чи іншого судового рішення повинні відшкодувати збитки особам, потерпілим від злочинів, покладається на посадових осіб виправних колоній, які згідно п. 3 ч. 1 ст. 18 Закону України від 23.06.05 «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» зобов'язані «виконувати вирoki, постанови і ухвали суду...», згідно п. 16 ч. 1 ст. 18 Закону – «організовувати ... професійно технічне навчання засуджених та залучати їх до праці»⁴.

Але проведені дослідження, серед яких і анонімне опитування посадових осіб низки підприємств виправних установ, показали, що сьогодні їх адміністрація не зацікавлена у працевлаштуванні вказаної категорії засуджених, перш за все, тому, що заробітна плата засудженим-боржникам нараховується «віртуальна», а потерпілим кошти потрібно відправляти реальні. Співчуваючи потерпілим від злочинів, керівники виправних колоній тим не менш переконані, що в підсумку обов'язкове працевлаштування усіх засуджених з виконавчими листами призведе до «вимивання» обігових коштів підприємств КВС. Але, на наше переконання, альтернативи обов'язковому працевлаштуванню засуджених з виконавчими листами немає, адже адміністрація ВК, виконуючи вирок суду щодо позбавлення винного волі на певний строк, зобов'язана виконувати й інші судові рішення, в т.ч. спрямовані до виправних установ розпорядження

міськрайвідділів Державної виконавчої служби про звернення стягнень на заробітну плату засуджених-боржників, проведення з неї утримань на користь осіб, потерпілих від злочинів.

Іншою складністю в отриманні потерпілими відшкодувань є стійке небажання значної частини засуджених вказаної категорії працювати на підприємстві виправної установи. Проведені дослідження показали, що лише кожний третій, як правило, вперше засуджений до позбавлення волі, під час відбування покарання бажає працювати і відшкодувати потерпілим завдані злочинами збитки. Крім того, не всі засуджені-боржники на час відбування покарання є фізично здоровими і працездатними особами, здібними своєю працею на підприємствах виправних колоній заробляти достатні суми не лише для оплати свого утримання в колонії, але й для відшкодування збитків потерпілим.

Крім того, в останні роки безробіття серед засуджених у виправних колоніях складає понад 50 %. Ось чому органи державної влади повинні передбачити й інші механізми щодо повного або часткового відшкодування збитків потерпілим від злочинів (наприклад, створити спеціальний державний фонд), з тим, щоб конституційні гарантії прав і свобод громадян у нашій країні невинно набували реального змісту.

Іншими гарантіями забезпечення прав і законних інтересів потерпілих від злочинів має стати передбачення в КВК України⁵ обов'язку адміністрації ВК працевлаштовувати усіх засуджених з виконавчими листами, а також визначення конкретних строків переказу потерпілим коштів, утриманих бухгалтерією ВК із заробітної плати засуджених до позбавлення волі.

Є потреба визначення в КВК України і кінцевих строків перерахування аліментів, утриманих із заробітної плати або пенсій засуджених, оскільки в ст. 187 Сімейного кодексу України⁶ передбачено триденний строк (з дня, встановленого для виплати заробітної плати, пенсії тощо) лише по аліментах, утриманих по заяві одного із батьків у бухгалтерію по місцю своєї роботи. Через відсутність нормативно встановленого кінцевого строку перерахування адміністрацією виправних колоній утриманих за виконавчими листами коштів особам, потерпілим від злочинів, а також батькам чи опікунам, які виховують неповнолітній дітей засуджених, склалася ситуація, при якій утримані із зарплати засуджених кошти, які по закону належать позивачам, адміністрація підприємств виправних колоній місяцями і навіть роками безпідставно і, зауважимо, безкарно використовує в якості власних обігових коштів. Передбачивши в законі кінцеві строки перерахування утриманих коштів за належністю, законодавець тим самим надасть цим коштом такий же правовий захист, як і заробітній платі, пенсіям, стипендіям та іншим встановленим виплатам.

З урахуванням викладеного, вважаємо за необхідне внести такі пропозиції:

- створити спеціальний Державний фонд допомоги жертвам злочинів, з якого буде надаватись матеріальна допомога потерпілим від злочинів, перш за все, фізичним особам, які з різних причин (розшук, каліцтво або смерть боржника, відсутність у нього роботи або майна, на яке можна звернути стягнення, т.ін.) не мають практичної можливості отримати відшкодування за виконавчими листами;
- внести зміни до КВК України щодо обов'язку адміністрації виправної колонії обов'язково працевлаштовувати тих засуджених, які мають виконавчі листи;
- у зв'язку з чим ст. 118 КВК України доповнити частиною другою такого змісту: «Працевлаштування засуджених, які мають виконавчі листи про утримання аліментів і відшкодування збитків потерпілим громадянам, є обов'язковим і здійснюється в першочерговому порядку»; у зв'язку з чим частини 2,3,4 і 5 ст. 118 КК України вважати частинами 3,4,5 і 6 цієї статті;
- усунути існуючі диспропорції в оплаті праці «вільних» громадян і засуджених, які існують в т.ч на підприємствах виправних установ;
- для цього треба внести зміни до ст. 120 КВК України, виклавши частину першу цієї статті в такій редакції: «Праця осіб, засуджених до позбавлення волі, оплачується відповідно до чинного законодавства про оплату праці»;
- внести зміни до ст. 121 КВК України, передбачивши в КВК України такий порядок проведення утримань із заробітної плати, пенсій та інших доходів засуджених: аліменти; прибутковий податок; стягнення за виконавчими листами на користь фізичних осіб,

потерпілих від злочинів; витрати установи на утримання засуджених; утримання за постановами начальника виправної установи (ч. 1 ст. 136 КВК України), інші утримання;

– для тих засуджених, які з власної вини не виконують місячну норму виробітку, зарахування на особистий рахунок 15 % від нарахованого заробітку не проводити;

– до ст.ст. 81,82 КК України, а також до КВК України необхідно внести зміни, передбачивши, що вказані пільги не застосовуються до тих засуджених, які відмовляються від оплачуваних робіт або не виконують встановлені норми виробітку, і з цих причин на час настання пільг не відшкодували потерпілим громадянам максимально можливу частину завданої злочином шкоди;

– з метою кримінально-правового захисту законних прав осіб, потерпілих від злочинів, необхідно внести зміни до КК України, наприклад, до ст. 391 КК України «Злісна непокоря вимогам адміністрації виправної установи», доповнивши її частиною другою такого змісту: «Відмова або систематичний невихід на роботу засудженого, який має виконавчий лист про утримання аліментів або відшкодування завданої злочином шкоди, умисне систематичне невиконання норм виробітку чи інше ухилення від виконання оплачуваних робіт, а також підбурювання таких засуджених до невиходу на оплачувані роботи або до ухилення від таких робіт, – карається позбавленням волі на строк до двох років».

При цьому, немає потреби встановлювати кримінальну відповідальність для тих посадових осіб виправних колоній, які і після внесення змін до чинного законодавства умисно не залучатимуть до праці засуджених з виконавчими листами, оскільки, на нашу думку, умисні дії таких посадових осіб підпадатимуть під дію ст. 382 КК України.

Видається, що запропоновані нами заходи будуть «стимулювати» засуджених-боржників до активної участі в суспільно корисній праці, а адміністрацію виправних установ – до вжиття додаткових організаційних заходів щодо збільшення кількості робочих місць з метою працевлаштування всіх засуджених, щодо яких отримані виконавчі листи про звернення стягнення на їхню заробітну плату.

Переконані, що у випадку їх реалізації ці заходи призведуть до зміцнення законності при виконанні/відбуванні покарання у виді позбавлення волі на певний строк, оскільки, по-перше, посилення набуде правовий захист осіб, потерпілих від злочинів, по-друге, адміністрації виправних колоній отримає додаткові важелі правового впливу на засуджених, які умисно ухиляються від виконання судових рішень в частині відшкодування збитків особам, потерпілим від злочинів.

¹ Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

² Кримінально-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1961. – № 2. – С. 15.

³ Землянська В. Запровадження відновлюючих підходів: зміна погляду на кримінальне судочинство // Право України. – 2003. – № 10 – С. 156.

⁴ Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23.06.05 № 2713-IV / Урядовий кур'єр. – № 132 від 20.07.05: Орієнтир. – № 26. – 2005. – С. 4.

⁵ Кримінально-виконавчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3-4. – С. 21.

⁶ Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – С. 135.

Резюме

Стаття присвячена дослідженню проблеми відшкодуванню матеріальних збитків і моральної шкоди особам, потерпілим від злочинів, за рахунок заробітної плати засуджених до позбавлення волі.

Ключові слова: Засуджений до позбавлення волі, потерпілий, адміністрація виправної колонії, матеріальні збитки і моральна шкода.

Резюме

Статья посвящена исследованию проблемы компенсации материальных убытков и морального вреда лицам, потерпевшим от преступлений, за счёт заработной платы осужденных к лишению свободы.

Ключевые слова: осужденный к лишению свободы, потерпевший, администрация исправительной колонии, материальные убытки и моральный вред.

Summary

The article is devoted to the research of a problem of compensation of material and moral harm to the persons who have sustained from crimes at the expense of wages condemned to imprisonment.

Key words: Condemned, the wictim, administration of the correctional facility, material end moral harm.

Отримано 13.10.2009

Д. А. ТУЗОВ

*Дмитро Анатолійович Тузов, здобувач
Університету сучасних знань*

ІНСТИНКТИ В МАНІАКАЛЬНИХ ЗЛОЧИНАХ

Дослідження проблеми особистості має довгу історію. Вчених віддавна цікавлять питання природи особистості, її внутрішнього світу, факторів, що зумовлюють поведінку людини та її окремі вчинки.

За останні десятиріччя інтенсивність наукового пошуку в цьому напрямі активізувалася через зростання негативних тенденцій, причому в глобальному масштабі. Світ все більше наповнюється стражданнями, ненавистю, злочинністю, озброєними конфліктами, нескінченими братовбивчими побоїщами.

Загальносвітовим злом стали зовні безглузді й нелюдяно жорстокі діяння маніяків. Пошматована людська плоть, людожерство, вампіризм, педофілія, якими заповнені газетні сторінки та екрани телевізорів, породжують у людей містичний жах, створюють враження, що світ наближається до безодні. Хоча і облаштованої зовні наробками технічного розвитку.

Особливо значного поширення і небезпеки в сучасному суспільстві набула маніакальна злочинність, поєднана із статевими збоченнями, зґвалтуванням і вбивством. Правоохоронні органи безсилі зупинити цю страшну навалу, бо невідомо з ким або з чим потрібно боротися, невідомо які сили, з яких потаємних схованок виштовхують в такій кількості суб'єктів цих злочинів, про яких суспільство до цього часу має дуже смутні уявлення. Причому, як свідчить статистика статевих злочинів, це лише невеличка видима частка величезного айсбергу злочинності. Експерти вважають, що в переважній більшості країн за допомогою до правоохоронців звертаються не більше 5–10 відсотків від усіх зґвалтованих жінок. Інші – або бояться розголосу, або не довіряють правосуддю. Зокрема, у США зґвалтування є одним із найбільш поширених злочинів. Хоча у США до цієї проблеми поставилися відповідально. Там був прийнятий «закон Меган», який зобов'язує усіх осіб, що повертаються з місць позбавлення волі, де вони відбували відповідний термін покарання за зґвалтування, повідомляти у місцевий поліцейський відділок про своє місце проживання. Крім того, в Інтернеті на поліцейських сайтах регулярно вміщуються фотографії сексуальних маніяків, а також інформація про них¹.

Характерно, що кількість маніакальних злочинів продовжує зростати практично у всіх «розвинутих» країнах, попередити їх дуже складно, враховуючи приховані глибинні мотиви і причини цих проявів. Боротьба з ними ведеться практично всліпу внаслідок непізнаності внутрішнього світу особистості цих суб'єктів, механізму мотивації їх злочинної поведінки. Реальна небезпека і поширеність маніакальних проявів суспільством недооцінюється, особливо на стадії, коли вони ще не потрапили у сферу дії кримінального закону.

© Д. А. Тузов, 2010